

Вера Павловић-Лончарски

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ДЕЛА АРХИТЕКТЕ СТОЈАНА ТИТЕЛБАХА У БЕОГРАДУ

У још недовољно проученом опусу архитекте Стојана Тителбаха (1877-1916) чије је стваралаштво било кратко као и сам његов живот, може се срећом пронаћи још понеко, до сада непознато дело.

Иако је његов рад везан за период између 1902. године пројектовања најранијих познатих грађевина и 1914. године последњих пројектованих,¹ дакле за нешто више од једне деценије, Тителбах је успео да оствари дело које му је прибавило статус значајног београдског архитекте.

Један од оних, до сада непознатих пројеката је „План зграде за становање на имању г. Стевана К. Павловића, писара Министарства спољних послова на углу Господар Јованове и Позоришне (Француске) улице” који носи датум 14. мај 1905. године.²

Пројектована зграда представља једносратну грађевину са по два стана на свакој етажи. Симетрично решена основа условљена делимично и обликом парцеле, припада старијој традицији у којој су репрезентативни делови станова окренути улици, а помоћне просторије дворишту. Фасаде су такође решене у духу академске архитектуре са наглашеном трочланом поделом, степеновањем у висину, јаким подеоним и кровним венцем. Апсолутну симетрију наглашавају бочни ризалити.

Декоративна обрада је сведена на троугаоне тимпаноне над удво-

јеним прозорима ризалита, потпрозорна поља и атику. Рудиментарни пиластри ризалита имали су искључиву улогу истицања јаког кровног венца.

Интересантно је да је грађевина приликом извођења (зграду су извели до краја 1905. године грађевинари браћа Поповић) добила елементе сецесијске архитектуре којих на пројекту нема. Не зна се да ли је, уколико је водио надзор, сам Тителбах њихов аутор, или су грађевинари одабрали „мустре” из велике понуде која је стизала у то време из Европе. У сваком случају епитет „сецесијски” своди се искључиво на примењену декоративну пластику на атикама и потпрозорницима на I спрату ризалита која представља сунцокрете повезане вијугавим тракама.

Фасаде су малтерисане, а сокл је од камена.

Улазна врата су дрвена, двокрилна, обликована елементима необарока. Улазни хол је рађен без већих претензија – зидови су малтерисани и бојени, степениште је камено, а подови су од керамичких плочица карактеристичних за епоху. Степенишна гвоздена ограда је скромно декоративно обрађена у академском маниру.

Године 1929. зграда је незнатно измењена³ када су на рачун соба на оба краја зграде уведена купатила. Измене су урађене по плану арх.

Сл. 1. Зграда Стивана К. Павловића у улици Господар Јовановој 83 - дејал фасаде

Сл. 2. Зграда Стивана К. Павловића у улици Господар Јовановој 83 - дејал фасаде

Александра Дерока. Увођење купатила се није битније одразило на фасаде које су на бочним деловима добиле мале правоугаоне отворе без икакве декоративне обраде (иако је пројекат предвиђао да они према Француској улици буду овални и богато декорисани).

Уколико се пореди са другим кућама насталим исте, 1905. године,⁴ кућом свештеника Михаила Поповића у Курсулиној 35, Драг. Ђорђевића на Топличиним венцу 29, Марије Рекалић у Тадеуша Кошћушка 18 и Филипа Стојановића у Смиљанићевој 45, може се установити да је ова најсличнија кући на Топличиним венцу која је била знатно мањих димензија, али је припадала истом архитектонском концепту. Можда није занемарљиво што су настале скоро у исто време - једна априла, а друга маја 1905. године.

Зграда у Господар Јовановој 83 се још увек није приближила декоративности кућа у Тадеуша Кошћушка 18 или у Смиљанићевој бр. 45 и нема духовитост и спонтаност куће у

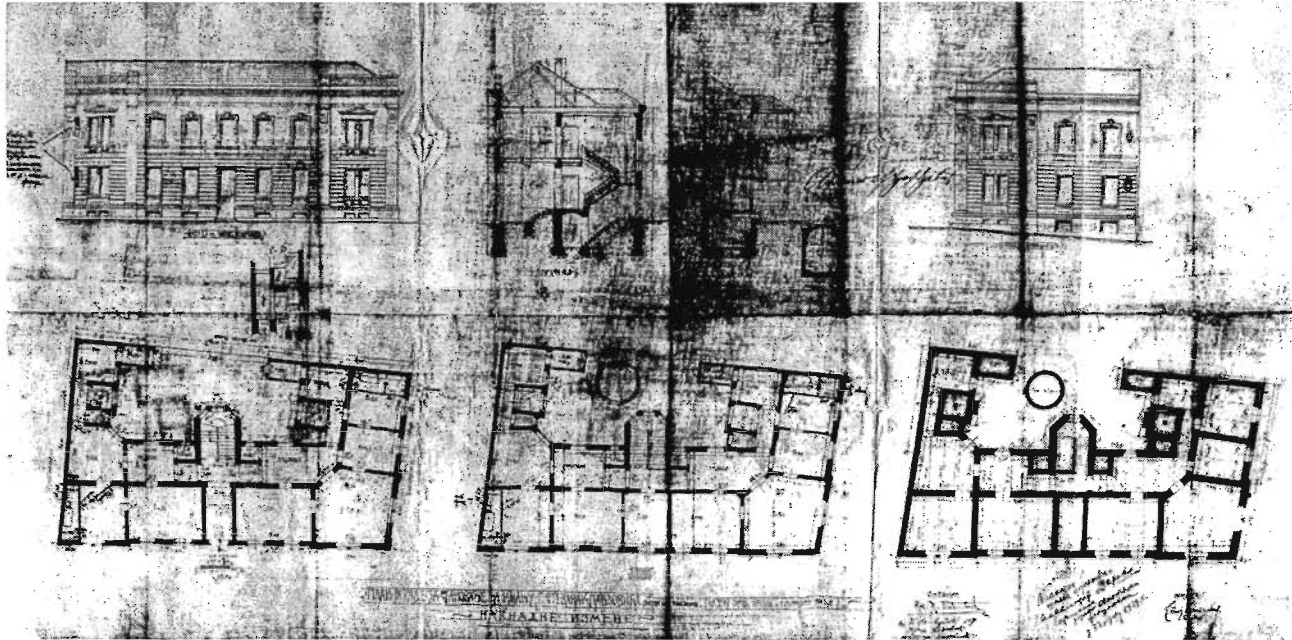
Курсулиној 35. Она стоји на размеђу (академског, тако јасног на кући Љубомира Цинцар Јанковића у Делиградској 7, и сецесијског у потпуности прихваћеног на кући свештеника Поповића) које ће бити модел за бројне мале куће подизане у Београду до I светског рата. Такође, она много не доприноси ставу о Тителбаховом делу, али представља могућност за бољи увид у стваралаштво.

Друга, до сада непубликована зграда, чији је пројектант Стојан Тителбах је зграда трговца Косте Глишића у улици Ђуре Јакшића 3.⁵ Зграда је пројектована 1907/1908. године о чему сведочи „признаница на 100 дин на рачун награде за израду плана и предрачуна зграде г. Косте Глишића, трговца” од 16. октобра 1907. год. и друга признаница од 5. јануара 1908. у којој Стојан Тителбах потврђује да је примио остатак награде три стотине дин. (300) за израђен план и предрачун од г. Косте Глишића, трговца и „да је тиме за овај посао измирен”. Интересантно је да се на плану налази датум 8. фебруар 1908.

На месту данашњег објекта се још од пре 1864. године налазила кућа која је, према тапији, имала „две собе, куину, сарачану, мутвак и шупу” чији је власник био Јован Кујунџић. Кујунџић је 1864. имаће и кућу уступио свом зету Димитрију Балаитском, а овај је 1872. продао Јеврему Живковићу, абацији. Године 1903. Живковић је имаће са кућама од мешовитог и слабог материјала продао Кости Глишићу, бакалину.

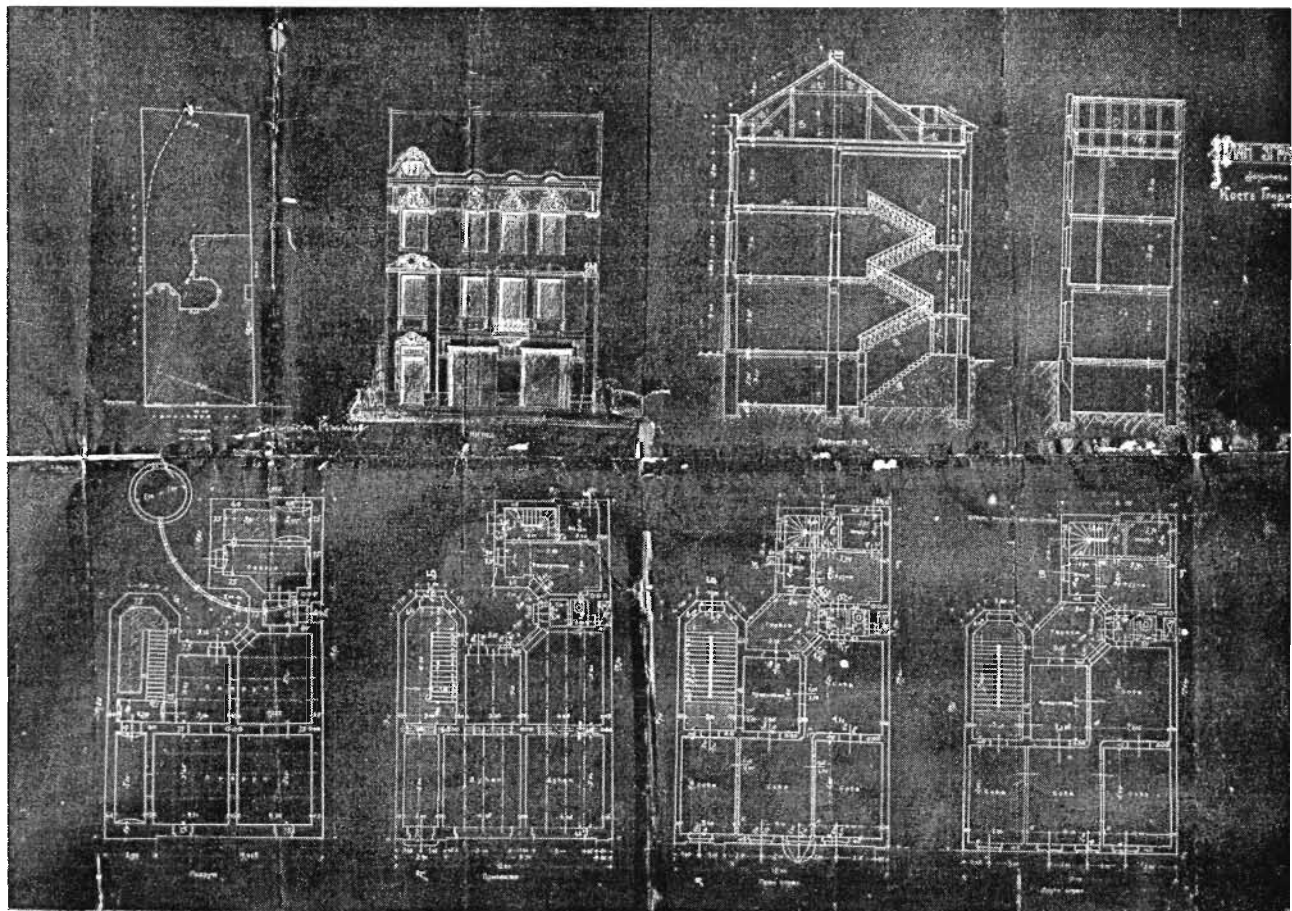
За новог власника што на плацу поред Спасићеве задужбине (угао са Улицом кнеза Михаила) треба да подигне зграду адекватну месту, архитекта Тителбах је пројектовао двоспратницу са два дућана у приземљу и по једним станом на сваком спрату. Станови су четворособни са репрезентативним делом окренутим улици и помоћним просторијама према дворишту. За нејавни део стана постоји посебан улаз преко дрвеног степеништа у дворишту.

Фасада је компонована асиметрично са наглашеним бочним делом у ком се преко портала, прозора

Сл. 3. План зграде Стевана К. Павловића
из 1905. године

Сл. 4. План зграде Косије Глишића у улици
Ђуре Јакишића 3 из 1908. године

Сл. 5. Зграда Косије Глишића у улици Буре
Јакшића 3 - детаљ фасаде

Сл. 6. Улазна вратица на згради
Буре Јакшића 3

и атике спроводи сецесијска идеја о пробијању, односно негирању кровног венца. У другом делу фасаде доминирају симетрично постављени отвори излога и прозора. Иако постоје подеони венци између етажа, они су деинтегрисани богато декорисаним лучним напрозорницима, тако да се може рећи да се тежило решавању фасаде као јединствене површине (мада се мора признати да је она уочљивија на пројекту него на изведеној грађевини).

У пројекту постоји само један балкон и то у нивоу I спрата. Вероватно је у току извођења дошло до измене и изграђен је балкон и на другом спрату. С обзиром да је надзор водио сам Тителбах (што се види из признаница од 24. јуна и 13. августа 1908. године) јасно је да је и тај балкон рађен по његовом нацрту. Постављање другог балкона, вероватно по захтеву инвеститора, је на известан начин фасаду „вратило” академским

постулатима више него што је то била првобитна архитектонска замисао.

Декоративна пластика примењена око перваза портала, на напрозорницима и на атици је из репертоара „нове уметности” – плитка и флоралног карактера са укомпонованом годином изградње над порталом и иницијалима власника у картушу над прозором I спрата.

Улазни хол је малтерисан и, судећи по сачуваним деловима штучо

Сл. 7. Карџици са иницијалима
власника на згради
Костије Глишића

декорације, био богато декоративно обрађен. Под је прекривен керамичким плочицама са флоралним мотивима. Ступениште је мермерно, а ступенишна ограда носи све одлике сведене декоративности сецесијске провенијенције.

Зграда у Ђуре Јакшића 3 је једина за сада позната Тителбахова грађевина подигнута 1908. године у Београду. Она је била завршена управо у време када Стојан Тителбах, до тадашњи подархитекта прве класе Министарства грађевина бива постављен за архитекту треће класе,⁶ па

је могуће да је то донело нове задатке који су му онемогућили да се више бави приватним пословима.

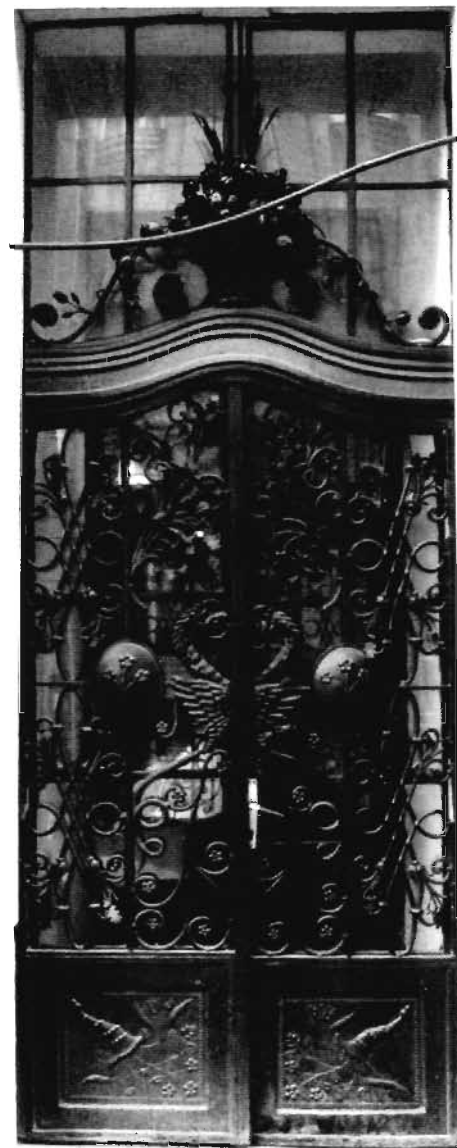
Кућа у Ђуре Јакшића 3 је пројектована нешто мало после зграде Арона Левија у Краља Петра 39 која представља већи степен прихватања постулата Нове уметности у односу на потоњу.

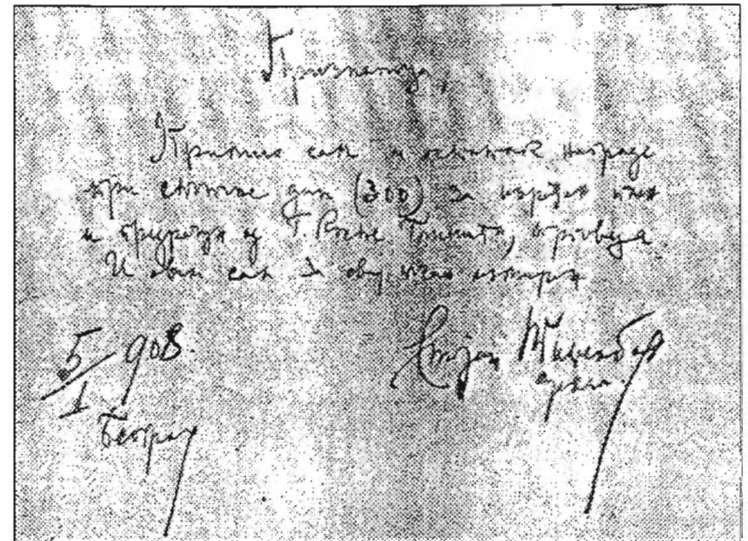
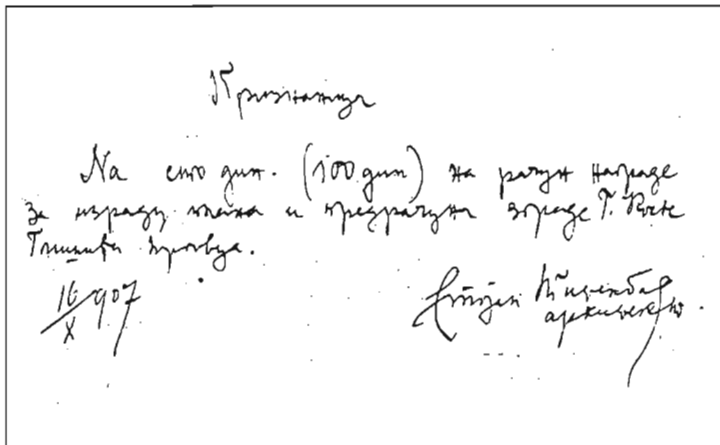
Као ни кућа Стевана Павловића, ни ова не представља беоцут у Тителбаховом стваралаштву, али показује начин на који су прихватане нове идеје у архитектури и потврђује већ истицану чињеницу о суштинској

Сл. 8. Зграда Костије Милојковића у
улици Краља Пејтра 60

Сл. 9. Улазна врата на згради Костије
Милојковића

Признанице за израду пројеката и надзор зграде
Косије Глишића у улици Буре Јакишића 3

везаности српских архитеката за дубоко укорене академске каноне.

Трећа кућа за коју, нажалост, не постоје сигурни подаци да је настала по пројекту Стојана Тителбаха налази се у улици Краља Петра 60. Једини извори који упућују на аутора су усмени.⁷ Они кажу да је зграда подигнута за Косту Милојковића, фабриканта 1907. године и да је он у стану на I спрату живео до своје смрти, а да је након тога у стану остала његова ћерка са породицом. С обзиром да је Коста Милојковић поседовао у Београду само ову зграду може се претпоставити да није могло доћи до забуне око године подизања. Мало је вероватна и забуда око аутора објекта, јер Тителбах који је умро 1916. године и био врло брзо заборављен у архитектонским круговима, није представљао личност којој би се дело приписало да би добило на значају.

Оно што потврђује наводе јесу иницијали К. М. у декоративној пластици I спрата централног ризалита и фотографија зграде Жака Булиа (Краља Петра 58) објављена 1912. године,⁸ на којој се види део зграде који у потпуности одговара згради са бројем 60, што значи да она тада сигурно постоји.

Начин на који је зграда компонована и начин на који у обликовању фасаде архитекта остаје веран старом, али и уноси ново јединствено третирајући I и II спрат без јасних подела између њих, обликовање таванског дела у оквиру атике, удва-

јање прозора на ризалиту и њихово повезивање декоративном пластиком, указују на дело Стојана Тителбаха. Уколико се ова зграда упореди са атрибуираном, данас непостојећом кућом Светислава Окановића у Македонској бр. 27 из око 1910. године, видеће се да су сличности бројне, а да су у третману централног ризалита (у случају Окановићеве куће угаоног), оне скоро идентичне.

Зграда у Краља Петра 60 је састављена из две спојене грађевине - једне уличне са локалом у приземљу и репрезентативним становима на спратовима, и дворишне која је служила производњи касе.

Улазни хол је малтерисан и шгуко декорисан, на поду су керамичке плочице, а степенишна ограда је сецесијски обликована. Улазна капија од кованог гвожђа је врло специфична јер је чине необичне представе фантастичних бића укомпонованих у богате флоралне мотиве. Она представља изузетно остварење за сада непознатог мајстора.

Свака од ове три грађевине, као и све оне заједно омогућавају упознавање са методом архитекте многоструких интересовања⁹ који је већ од 1905. године, скоро од самог почетка бављена архитектуром, тежио да овештале академске форме замени свежијим идејама и да у нешто више од једне деценије бављења архитектуром остави у њој видан траг.

Такође, оне чине да број сачуваних дела достојно репрезентује

стваралаштво архитекте коме у последње време прети судбина архитекте без дела — јер је од 19, за сада познатих остварења у Београду седам срушено, шест је битно измењено тако што је надзидано или потпуно преправљено, а само је шест (укључујући и ове три до сада непознате) остало у изворном стању.

Најомене

- ¹ Г. Гордић, Архитектонско наслеђе града Београда I, Саопштења ЗССКГБ, Св. 6, Београд 1966, 57; Д. Ђурић-Замоло, Београд 1898-1914, Из архиве грађевинског одбора, МГБ, Београд 1980, 64-66; исти, Део стваралаштва архитекте Стојана Тителбаха у Београду, Зборник за ликовне уметности Матице српске 16, Нови Сад 1980, 315-340; исти, Градитељи Београда 1815-1914, МГБ, Београд 1981, 103-105
- ² Историјски архив Београда, Фонд Техничке дирекције Ф. III-7-1929, Усмени подаци Др Доброслава Ст. Павловића, архитекте,

сина Стевана Павловића, на чему му најлепше захваљујем

- ³ Захваљујући овој интервенцији сачуван је и план зграде, јер је, с обзиром на величину захвата арх. Александар Дероко унео измене у оригиналан Тителбахов пројекат
- ⁴ Г. Гордић, оп.цит, Дивна Ђурић-Замоло, оп.цит, С.Недић, Прилог проучавању куће свештеника Михаила М.Поповића у Курсулиној улици бр. 35, Наслеђе I, Београд 1997, 61-67
- ⁵ Копије тапија, планова, признаница и предрачуна налазе се у Заводу за заштиту споменика културе града Београда, захваљујући породици Томић, наследницима Косте

Глишића, која је дозволила да се копира целокупна документација у вези зграде

- ⁶ Српске новине, 31. VIII 1908.
- ⁷ Усмени подаци г-ђе Милојковић изнети аутору рада 1981. године
- ⁸ С.Стојановић, Српски неимар, Београд, 1912, 55
- ⁹ Сем што је био запослен у Министарству грађевина био је и професор Уметничко-занатске школе од 1906. до 1914. године; Л. Трифуновић, Српска цртачко сликарска и уметничко-занатска школа у Београду (1895-1914), Универзитет уметности у Београду, Београд 1978, 202, 205, 240, 246, 253, 278, 311

R e s u m e

*Vera Pavlović-Lončarski*A CONTRIBUTION TO THE RESEARCH
OF ARCHITECT STOJAN TITELBAH'S
WORK IN BELGRADE

Three houses were additionally uncovered in the still inadequately known opus of the architect Stojan Titelbah (1877-1916) whose creative work is related to the short period between 1901, when he graduated, and 1914 when the First World war had broken. The signed projects exist for two of these houses. For the third house there was only oral evidence backed up by analogies with his other works.

The first one is the house of Stevan Pavlovic in Gospodar Jovanova street 83 dating from 1905. That is the single-storied corner building with apartments for rent, conformed to the postulates of academism and marked by very moderately applied elements of the Art Nouveau. Although it does not represent a significant Titelbah's work, it may, on the other hand, illustrate a link between the knowledge he obtained as a student and the elements he accepted from the modern trends in architecture.

In the second construction - the house of Kosta Glisic from 1907/08 in the street Djure Jaksica 3 - the "Art Nouveau" was much more broadly accepted for it was not anymore restricted to application of the secondary plastic only. Although not entirely, the façade surface began to be

treated as a whole, without accentuated floor divisions.

The third house from 1907, probably designed by architect Stojan Titelbah, belonged to Kosta Milojkovic in the street Kralja Petra 60. Its characteristics are similar to the previously described one. An attempt to break the rigid form of academism is clearly reflected on that house, and this attempt would be repeated almost methodically in all other Titelbah's creations.

Each of the noted buildings, and all of them together, may provide possibility of tracing the influence of the new Art Nouveau ideas in the architecture of Belgrade. They also could provide a more reliable evaluation of the architect Stojan Titelbah's significance.

Equally, the enlarged number of Titelbah's houses contributes to a more adequate representation of the creative work of this author. Titelbah's work which was recently greatly endangered, almost without any house left - for among nineteen previously known buildings in Belgrade, seven were demolished, six were fundamentally modified, and only six (including the three discussed here) remained in their initial form.